

Ξεφορτώθηκε τον πρώτο του γιο

Ο ΚΑΘΕΝΑΣ φυσικά μπορεί να το φανταστεί τι πατέρας μπορούσε να 'ναι ένας τέτοιος άνθρωπος και τι ανατροφή θα έδινε στο παιδί του. Σαν πατέρας φέρθηκε ακριβώς όπως θα το περίμενε κανείς πως θα φερόταν. Παράτησε δηλαδή εντελώς τον γιο του, που είχε κάνει με την Αδελαΐδα Ιβάνοβνα. Και αυτό όχι γιατί τον μισούσε ή γιατί τον είχαν προσβάλει ως σύζυγο, μα μόνο και μόνο γιατί τον είχε ξεχάσει εντελώς. Τον καιρό που κλαιγόταν και παραπονιόταν σε όλους και είχε μετατρέψει το σπίτι του σε καταγώγιο διαφθοράς, τον τρίχρονο Μίτια τον φρόντιζε ο πιστός υπηρέτης του σπιτιού, ο Γρηγόρης. Αν δεν ήταν και αυτός, ίσως να μη βρισκόταν κανένας ούτε το πουκαμισάκι του παιδιού ν' αλλάξει. Σαν να μην έφτανε αυτό, εκείνον τον πρώτο καιρό ούτε και από την οικογένεια της μητέρας του δεν ενδιαφέρθηκε κανείς για το παιδί. Ο παππούς του, δηλαδή ο κύριος Μιούσοβ, ο πατέρας της Αδελαΐδας Ιβάνοβνας, δε ζούσε πια. Η χήρα γυναίκα του, η γιαγιά του Μίτια, πήγε στη Μόσχα και εκεί αρρώστησε βαριά. Όσο για τις αδερφές, αυτές παντρεύτηκαν, έτσι που σχεδόν έναν χρόνο έμεινε ο Μίτια στην ίζμπα του υπηρέτη Γρηγόρη, στην αυλή. Να λέμε την αλήθεια, και αν ακόμα τον θυμόταν ο μπαμπάκας του, - δεν μπορούσε φυσικά να μην ξέρει στ' αλήθεια πως υπάρχει- πάλι θα τον έστελνε στην ίζμπα γιατί όσο και να 'ναι το παιδί θα τον εμπόδιζε στα όργιά του. Μα συνέβη να γυρίσει από το Παρίσι ο ξάδερφος της Αδελαΐδας Ιβάνοβνας, ο Πιότρ Αλεξάντροβιτς Μιούσοβ, που έζησε ύστερα πολλά χρόνια συνέχεια στο εξωτερικό και που τότε ήταν ακόμα πολύ νέος, μα ένας άνθρωπος εξαιρετικός μέσα στους Μιούσοβ, μορφωμένος, πρωτευουσιάνος, Ευρωπαίος σε όλη του τη ζωή και στα τελευταία του χρόνια λιμπεραλίστας του 1840-1850. Κατά τη διάρκεια της καριέρας του γνωρίστηκε με πολλούς φιλελευθερότατους ανθρώπους και στη Ρωσία και στο εξωτερικό, ήξερε προσωπικά τον Προυτόν και τον Μπακούνιν και του άρεσε πολύ να θυμάται και να διηγείται, περί το τέλος πια των περιπλανήσεών του, για τις τρεις μέρες της παρισινής επανάστασης του Φλεβάρη του '48, κάνοντας μερικούς υπαινιγμούς πως ίσως να πολέμησε και αυτός στα οδοφράγματα. Αυτό ήταν μια από τις πιο ευχάριστες αναμνήσεις των νεανικών του χρόνων. Είχε μια περιουσία που του έδινε τη δυνατότητα να ζει εντελώς ανεξάρτητα, χίλιες ψυχές, όπως υπολόγιζαν τότε το βιος. Το θαυμάσιο κτήμα του βρισκόταν λίγο πάρα έξω από τη μικρή μας πολιτεία και συνόρευε με τη γη του περίφημου μοναστηριού μας. Ο Πιότρ Αλεξάντροβιτς όταν ήταν ακόμα πολύ νέος, μόλις πήρε την κληρονομιά, άρχισε αμέσως μια ατέλειωτη δίκη με το μοναστήρι για κάποια δικαιώματα αλυσίδας στο ποτάμι ή υλοτομίας στο δάσος, δεν ξέρω θετικά για ποιο από τα δυο. Μα το ν' αρχίσει τη δίκη με τους «κληρικόφρονες», το θεωρούσε καθήκον του ως πολίτης και μορφωμένος άνθρωπος. Όταν άκουσε όλα όσα γίνανε με την Αδελαΐδα Ιβάνοβνα, που φυσικά τη θυμόταν και μάλιστα κάποτε την είχε προσέξει, και όταν έμαθε πως υπήρχε και ο Μίτια, ανακατεύτηκε σε αυτήν την υπόθεση, παρ' όλο το μίσος και την περιφρόνηση που ένιωθε για τον Φιόντορ Παύλοβιτς. Τότε ήταν που γνωρίστηκε για πρώτη φορά με τον Φιόντορ Παύλοβιτς. Του ανακοίνωσε ορθά-κοφτά πως θα 'θελε ν' αναλάβει την ανατροφή του παιδιού. Διηγόταν ύστερα πολλές φορές, και το έλεγε σαν κάτι χαρακτηριστικό, πως όταν έκανε λόγο στον Φιόντορ Παύλοβιτς για τον Μίτια, εκείνος είχε ένα ύφος σάμπως να μην καταλάβαινε για ποιο παιδί πρόκειται, λες και απόρησε μάλιστα που είχε κάπου εκεί στο σπίτι έναν μικρό γιο. Αν και η διήγηση του Πιότρ Αλεξάντροβιτς μπορεί να ήταν κάπως υπερβολική, είχε όμως σίγουρα και μια δόση αλήθειας. Και, πραγματικά, ο Φιόντορ Παύλοβιτς αγαπούσε σε όλη του τη ζωή να παρασταίνει, να παίζει ξαφνικά μπροστά σας έναν απρόσμενο ρόλο και, το κυριότερο, χωρίς κανένα λόγο μερικές φορές, ακόμα και ζημιώνοντας τον εαυτό του, όπως και σε τούτη λόγω χάρη την περίπτωση. Αυτό, εδώ που τα λέμε, το κάνουν καλοί άνθρωποι, άνθρωποι μάλιστα πολύ έξυπνοι και όχι μονάχα ο Φιόντορ Παύλοβιτς. Ο Πιότρ Αλεξάντροβιτς καταπιάστηκε στα ζεστά με τούτη την υπόθεση και διορίστηκε κηδεμόνας του παιδιού (μαζί με τον Φιόντορ Παύλοβιτς) γιατί, όσο και να 'ναι, του είχε μείνει κληρονομιά το μικρό κτήμα και το σπίτι της μητέρας. Πήρε τον Μίτια στο σπίτι του μα, επειδή δεν είχε δικιά του οικογένεια και επειδή μόλις κανόνισε τις εισπράξεις από τα κτήματά του, βιάστηκε να ξαναφύγει για πολύ καιρό στο Παρίσι, εμπιστεύτηκε το παιδί σε μία από τις μακρινές θείες του, σε μια μοσχοβίτισσα αρχόντισσα. Όταν πια έζησε πολλά χρόνια στο Παρίσι, ξέχασε και αυτός το παιδί, ειδικά μάλιστα όταν συνέβη εκείνη η επανάσταση του Φλεβάρη που τόσο μεγάλη εντύπωση του έκανε, ώστε δεν μπορούσε να την ξεχάσει σε όλη του τη ζωή. Η μοσχοβίτισσα αρχόντισσα πέθανε και ο Μίτια βρέθηκε στο σπίτι μιας από τις παντρεμένες κόρες της. Νομίζω πως αργότερα άλλαξε φωλιά για τέταρτη φορά. Δεν πρόκειται τώρα να επεκταθώ πολύ σε αυτό το ζήτημα μια και θα έχω πολλά ακόμα να διηγηθώ γι' αυτόν τον πρωτότοκο γιο του Φιόντορ Παύλοβιτς. Προς το παρόν περιορίζομαι στις πιο απαραίτητες πληροφορίες, που χωρίς αυτές δεν μπορώ ούτε το μυθιστόρημα ν' αρχίσω.

Τούτος ο Ντιμήτρι Φιοντόροβιτς ήταν ο μοναδικός γιος του Φιόντορ Παύλοβιτς που ζούσε έχοντας την πεποίθηση πως, όπως και να 'ναι, έχει μια κάποια περιουσία και πως, όταν θα γίνει ενήλικος, θα 'ναι πια ανεξάρτητος οικονομικά. Τα εφηβικά και τα νεανικά του χρόνια κυλήσανε άτακτα: δεν τέλειωσε το γυμνάσιο, μπήκε κατόπιν σε μια στρατιωτική σχολή, ύστερα βρέθηκε στον Καύκασο, υπηρέτησε, μονομάχησε, υποβιβάστηκε, πάλι υπηρέτησε, γλάντησε πολύ και ξόδεψε σχετικά μεγάλα ποσά. Άρχισε να παίρνει λεφτά από τον Φιόντορ Παύλοβιτς μονάχα όταν ενηλικιώθηκε. Προηγούμενα έκανε χρέη. Τον Φιόντορ Παύλοβιτς, τον πατέρα του, τον γνώρισε και τον είδε για πρώτη φορά όταν πια ήταν ενήλικος, τότε που ήρθε ξεπότηδες στα μέρη μας για να εξηγηθεί μαζί του σχετικά με την περιουσία του. Καθώς φαίνεται, από τότε κιόλας, δεν του άρεσε ο πατέρας του. Έμεινε για λίγο μαζί του και έφυγε γρήγορα γρήγορα, τόσο, που μόλις πρόφτασε να πάρει από αυτόν κάποιο ποσό και να κανονίσει με κάποιον τρόπο τις μελλούμενες εισπράξεις από το κτήμα. Ούτε και τότε -κι αυτό είναι αξιοσημείωτο γεγονός- δεν κατάφερε τον Φιόντορ Παύλοβιτς να του πει τα έσοδα και την αξία του κτήματος. Ο Φιόντορ Παύλοβιτς

παρατήρησε τότε με την πρώτη ματιά -κι αυτό δεν πρέπει να το ξεχνάει ο αναγνώστης- πως ο Μίτια έχει λαθεμένη αντίληψη και υπερβάλλει ως προς το μέγεθος της περιουσίας του. Ο Φιόντορ Παύλοβιτς έμεινε πολύ ευχαριστημένος από αυτό, γιατί είχε κάνει κιόλας τους υπολογισμούς του. Πάντως έβγαλε το συμπέρασμα πως ο νεαρός ήταν ελαφρόμυαλος, με πάθη και παραξενιές, ατίθασος, γλεντζές, και πως θα μπορούσε να τον καθησυχάσει, για λίγον καιρό φυσικά, δίνοντάς του τότε κάτι μικροποσά. Αυτό άρχισε να το εκμεταλλεύεται ο Φιόντορ Παύλοβιτς, δηλαδή να ξεμπερδεύει δίνοντάς του λίγα λίγα τα χρήματα, έτσι που τελικά, ύστερα από τέσσερα χρόνια, όταν πια ο Μίτια έχασε την υπομονή του και ξανάρθε στην πολιτεία μας για να ξεκαθαρίσει οριστικά τις δουλειές του με τον πατέρα του, αποδείχτηκε άξαφνα -κι αυτό του έκανε κατάπληξη- πως δεν έχει πια τίποτα να λαβαίνει, πως τώρα πια είναι δύσκολο και να λογαριάσει ακόμα τα λεφτά που είχε πάρει από τον Φιόντορ Παύλοβιτς, πως πήρε όλη την αξία της περιουσίας του σε μετρητά και πως, ίσως ίσως, χρωστούσε κιόλας στον πατέρα του. Πως δυνάμει του τάδε και του δείνα συμβολαίου που δέχτηκε να υπογράψει ο ίδιος την τάδε και την τάδε μέρα, δεν είχε πια κανένα δικαίωμα να αξιεί οτιδήποτε, κ.λπ. κ.λπ. Ο νέος απόρρησε, υποπτεύθηκε πως κάποια αδικία γίνεται εδώ πέρα, κάποια απάτη, έγινε έξω φρενών και σάμπως να έχασε τα λογικά του. Αυτή ήταν ακριβώς η αιτία της καταστροφής που η εξιστόρηση της θ' αποτελέσει το θέμα του πρώτου εισαγωγικού μου μυθιστορήματος, ή, για να το πω καλύτερα, την εξωτερική του πλευρά. Μα προτού ν' αρχίσω αυτό το μυθιστόρημα, πρέπει να διηγηθώ ακόμα και για τους άλλους δυο γιους του Φιόντορ Παύλοβιτς, τ' αδέρφια του Μίτια, και να εξηγήσω από πού βρέθηκαν.

III

Ο Δεύτερος γάμος και τα Δεύτερα παιδιά

Ο ΦΙΟΝΤΟΡ Παύλοβιτς, αφού ξεφορτώθηκε τον Μίτια, που ήταν τότε τεσσάρων χρονών, παντρεύτηκε πολύ γρήγορα για δεύτερη φορά. Τούτη τη δεύτερη φορά έμεινε παντρεμένος οκτώ χρόνια. Η δεύτερη γυναίκα του, η Σοφία Ιβάνοβνα ήταν πολύ νέα. Τη γνώρισε σε μια άλλη επαρχία όπου είχε πάει για κάτι μικροεργολαβίες με συντάταιρο έναν Εβραίο. Ο Φιόντορ Παύλοβιτς, αν και γλεντούσε και μέθαγε και ζούσε ακόλαστα, δεν έπαυε ποτέ του ν' ασχολείται με την τοποθέτηση των κεφαλαίων του και πάντα έβγαζε πέρα τις δουλιτσες του, φυσικά πάντα σχεδόν με ατιμίες. Η Σοφία Ιβάνοβνα ήταν μια «ορφανή» που από τα μικρά της δεν είχε γνωρίσει τους γονείς της, κόρη κάποιου αμόρφωτου διάκου. Μεγάλωσε στο σπίτι μιας ευεργέτισσας, που την ανάθρεφε και τη βασάνιζε, μιας γνωστής γριάς στρατηγίνας, χήρας του στρατηγού Βορόχοβ. Δεν ξέρω λεπτομέρειες, άκουσα μονάχα πως τάχα την ευεργετούμενη, που ήταν σεμνή, άκακη και ήρμη, την ξεκρέμασαν μια φορά από το σκονί που είχε στεριώσει μ' ένα καρφί μέσα στο κελάρι, τόσο δύσκολο της ήταν να υποφέρει τις ιδιοτροπίες και την ατελείωτη γκρίνια αυτής της γριάς, που κατά τα φαινόμενα δεν ήταν κακιά, μα που καταντούσε ανυπόφορη γιατί ξεκουτιόταν από την τεμπέλικη ζωή που έκανε. Ο Φιόντορ Παύλοβιτς ζήτησε το χέρι της Σοφίας Ιβάνοβνας, η στρατηγίνα πήρε τις πληροφορίες της γι' αυτόν και τον έδιωξε και τότε εκείνος, όπως και στον πρώτο του γάμο, πρότεινε στην ορφανή να την απαγάγει. Είναι πολύ, πάρα πολύ πιθανό πως και αυτή ακόμα δε θα δεχότανε να τον πάρει, αν μάθαινε έγκαιρα περισσότερες λεπτομέρειες γι' αυτόν. Μα όλα αυτά γίνονταν σε άλληνη επαρχία, και εξάλλου τι μπορούσε να καταλάβει αυτό το δεκαεξάχρονο κορίτσι. Το μόνο που ήξερε ήταν πως κάλλιο να ριχνόταν στο ποτάμι, παρά να μείνει στο σπίτι της ευεργέτισσάς της. Έτσι, λοιπόν, έφυγε και αυτή η καμμένη από την ευεργέτισσα και πήγε στον ευεργέτη. Ο Φιόντορ Παύλοβιτς δεν πήρε πεντάρα τούτη τη φορά γιατί η στρατηγίνα θύμωσε, δέν τους έδωσε τίποτα, μονάχα τους καταράστηκε και τους δυο. Μα αυτός ούτε που υπολόγιζε να πάρει τίποτα αυτήν τη φορά. Τον τράβηξε μονάχα η εξαιρετική ομορφιά αυτού του αθώου κοριτσιού και, το κυριότερο, η αθώα του έκφραση, που έκανε εντύπωση σε αυτόν τον φιλήδονο που ως τα τότε αγαπούσε μονάχα τις αδιάντροπες γυναίκες. «Αυτά τα αθώα ματάκια μου σφάξανε τότε την καρδιά», έλεγε αργότερα χαχανίζοντας σιγά με τον αηδιαστικό του τρόπο. Φυσικά ένας διεφθαρμένος μονάχα από φιληδονία θα μπορούσε να αισθανθεί κάτι τέτοιο. Μια λοιπόν και δεν πήρε καμιάν αποζημίωση, ο Φιόντορ Παύλοβιτς δεν έκανε καθόλου τσιριμόνιες με τη γυναίκα του. Επωφελήθηκε από το γεγονός πως ήταν σαν να λέμε «ένοχη» απέναντί του και πως αυτός σχεδόν την «ξεκρέμασε από τη θηλιά», επωφελήθηκε εκτός από αυτό και από την φαινομενική της υποταγή και πραότητα, τόσο που ποδοπάτησε ακόμα και την πιο συνηθισμένη συζυγική ευπρέπεια. Έρχονταν στο σπίτι γυναίκες του δρόμου και εκεί, μπροστά στη σύζυγο, γίνονταν όργια. Θ' αναφέρω και τούτο γιατί είναι χαρακτηριστικό: Ο υπηρέτης Γρηγόρης, ένας σκυθρωπός, κουτός και πεισματάρης ορθολογιστής, που μισούσε την προηγούμενη αφέντισσα, την Αδελαΐδα Ιβάνοβνα, τούτη τη φορά πήρε το μέρος της νέας κυρίας, την υπεράσπιζε και μάλωνε μάλιστα για χάρη της με τον Φιόντορ Παύλοβιτς μ' έναν τρόπο σχεδόν ανάρμοστο σ' έναν υπηρέτη. Μια φορά μάλιστα έφτασε στο σημείο να διαλύσει το όργιο και να κυνηγήσει τις πρόστυχες γυναίκες. Το αποτέλεσμα ήταν πως αυτή η δύστυχη, η κατατρομαγμένη από τα μικρά της νεαρή κοπέλα, έπαθε κάποια νευρική γυναικεία αρρώστια που συναντιέται συχνότερα στα λαϊκά στρώματα, στις χωριάτισσες και που γι' αυτό τις λένε σεληνιασμένες. Από αυτήν την αρρώστια, που συνοδεύονταν από τρομερές υστερικές κρίσεις, η δύστυχη έχανε τότε τότε και τα λογικά της ακόμα. Όμως, παρ' όλ' αυτά, γέννησε δυο γιους του Φιόντορ Παύλοβιτς, τον Ιβάν και τον Αλεξέι, τον ένα στον πρώτο χρόνο του γάμου και τον άλλο τρία χρόνια αργότερα. Όταν πέθανε, ο Αλεξέι είχε πατήσει πια τα τέσσερα και, όσο και αν αυτό φαίνεται παράξενο, ξέρω πως η μητέρα του του 'μεινε στη μνήμη και τη θυμόταν, σαν όνειρο βέβαια, σε όλη του τη ζωή. Μόλις εκείνη πέθανε, με τα δυο αγόρια συνέβη ακριβώς το ίδιο που έγινε και με τον πρώτο γιο, τον Μίτια. Και αυτά τα ξέχασε και τα παράτησε εντελώς ο πατέρας και καταλήξανε στην ίζμπα του Γρηγόρη.

Σε αυτήν την ίζμπα τους βρήκε η γκρινιάρια στρατηγίνα, η ευεργέτισσα της μητέρας τους. Ζούσε ακόμα, και όλον εκείνον τον καιρό, όλα τα οκτώ χρόνια, δεν μπορούσε να ξεχάσει την προσβολή που της είχαν κάνει. Όλα εκείνα τα οκτώ χρόνια είχε τις πιο λεπτομερειακές πληροφορίες για το πώς τα περνάει η «Σόφη» της και ακούγοντας πως είναι άρρωστη και σε τι αισχρο περιβάλλον ζούσε, είπε δυο-τρεις φορές στις υπηρέτριες της: «Καλά να πάθει, την τιμωρεί ο Θεός για την αχαριστία της».

Ακριβώς τρεις μήνες μετά τον θάνατο της Σοφίας Ιβάνοβνας, η στρατηγίνα παρουσιάστηκε ξαφνικά στην πολιτεία μας και πήγε αμέσως στο σπίτι του Φιόντορ Παύλοβιτς. Έμεινε μισή ώρα όλη και όλη στην πολιτεία, μα έκανε πολλά πράγματα. Ήταν κατά το βραδάκι. Βρήκε τον Φιόντορ Παύλοβιτς, που είχε να τον δει οκτώ χρόνια, να 'ναι στο κέφι. Διηγούνται πως αυτή, αμέσως, χωρίς καμιάν εξήγηση, μόλις τον είδε, του έδωσε δυο γερά και ηχηρά χαστούκια, του τράβηξε τρεις φορές το τσουλούφι και ύστερα, χωρίς να προσθέσει λέξη, πήγε κατευθείαν στην ίζμπα, στα δυο αγόρια. Τους έριξε μια ματιά και βλέποντας πως ήταν άπλυτα και πως φοράνε βρώμικα ρούχα, έδωσε ένα χαστούκι και στον Γρηγόρη, του ανακοίνωσε πως θα πάρει μαζί της τα δυο παιδιά, ύστερα τα έβγαλε έξω όπως ήταν, τα τύλιξε σε μια κουβέρτα, τ' ανέβασε στ' αμάξι και τράβηξε για την πολιτεία της. Ο Γρηγόρης υπόμεινε το χαστούκι σαν πιστός δούλος, δεν είπε ούτε μια βάνουση λέξη, και όταν ξεπροβόδισε τη γριά αφέντισσα ως το αμάξι, της έκανε μια βαθιά υπόκλιση και της είπε μ' επίσημο τόνο πως «ο Θεός θα ξεπληρώσει το καλό που έκανε στα ορφανά». «Εσύ ωστόσο είσαι κουτεντές!» του φώναξε η στρατηγίνα φεύγοντας. Όταν ο Φιόντορ Παύλοβιτς κατάλαβε τι έτρεξε, βρήκε πως αυτή η δουλειά έγινε πολύ καλά όπως έγινε και δεν έφερε αντίρρηση σε κανένα σημείο αργότερα, όταν χρειάστηκε να δώσει την τυπική του συγκατάθεση για την ανατροφή των παιδιών από τη στρατηγίνα. Όσο για τα χαστούκια, πήγαινε ο ίδιος και τα διαλαλούσε σε όλη την πολιτεία.

Συνέβη να πεθάνει και η στρατηγίνα σε λίγο, έχοντας γράψει όμως στη διαθήκη της από χίλια ρούβλια για τα δυο μικρά, «για την εκπαίδευσή τους και να ξοδεφτούν οπωσδήποτε για τις ανάγκες τους τούτα τα λεφτά, με τον όρο όμως να φτάσουν ως την ενηλικίωσή τους, επειδή για κάτι τέτοια παιδιά είναι αρκετή και με το παραπάνω μια τέτοια δωρεά και αν έχει κανείς αντίρρηση, ας ανοίξει ο ίδιος το πουγγί του κ.λπ., κ.λπ.». Εγώ δε διάβασα ο ίδιος τη διαθήκη, άκουσα όμως πως είχε ακριβώς κάποια παρόμοια παραξενιά που είχε εκφραστεί κιόλας μ' έναν πολύ ιδιόρρυθμο τρόπο. Πάντως ο κυριότερος κληρονόμος της γριάς βρέθηκε να 'ναι ένας τίμιος άνθρωπος, ο προεστός των ευγενών εκείνης της επαρχίας, ο Εφήμ Πετρόβιτς Πολένοβ. Αφού αλληλογράφησε με τον Φιόντορ Παύλοβιτς και κατάλαβε με το πρώτο πως αυτός δεν πρόκειται να δώσει πεντάρα για την ανατροφή των ιδίων του των παιδιών (αν και ποτέ δεν αρνιόταν καθαρά, μα μονάχα ανέβαλε συνεχώς σε αυτές τις περιπτώσεις, και ξεχνόταν μάλιστα καμιά φορά σε απέραντες αισθηματολογίες) φρόντισε προσωπικά για τα ορφανά και αγάπησε ιδιαίτερα το μικρότερο, τον Αλεξέι, τόσο που τούτος ο τελευταίος έζησε αρκετό διάστημα στην οικογένειά του. Αυτό παρακαλώ τον αναγνώστη να το προσέξει από την αρχή. Τούτα τα παιδιά μονάχα τον Εφήμ Πετρόβιτς θα 'πρεπε να ευγνωμονούν σε όλη τους τη ζωή για την ανατροφή και την εκπαίδευσή τους. Ήταν ένας ευγενέστατος άνθρωπος, πολύ πονετικός, από εκείνους που σπάνια συναντάει κανείς. Φύλαξε τα χίλια ρούβλια του κάθε μικρού που τους είχε αφήσει η στρατηγίνα και δεν τα πείραξε καθόλου, έτσι που ώσπου να γίνουν ενήλικοι αυξηθήκανε με τους τόκους. Τους ανάθερε με δικά του λεφτά και φυσικά ξόδεψε πολύ περισσότερα από χίλια για τον καθένα. Δεν πρόκειται ν' αρχίσω από τώρα μια λεπτομερειακή εξιστόρηση των παιδικών και εφηβικών του χρόνων, θα σημειώσω μονάχα τα πιο σπουδαία περιστατικά. Για τον μεγαλύτερο, τον Ιβάν, θα πω μονάχα πως μεγάλωνε πάντα σκυθρωπός και κλεισμένος στον εαυτό του. Δεν ήταν καθόλου δειλός, μα είχε από τα δέκα του κιόλας χρόνια διαποτιστεί με τη σκέψη πως, όπως και να 'ναι, ζουν σε ξένη οικογένεια και με την ελεημοσύνη των ξένων και πως ο πατέρας τους είναι τέτοιος που είναι, ντροπή και να μιλάει κανείς γι' αυτόν κ.λπ., κ.λπ. Αυτό το παιδί έδειξε πολύ νωρίς, σχεδόν από τα μικράτα του (όπως λέγανε τουλάχιστον) ξεχωριστές ικανότητες για μάθηση. Δεν ξέρω ακριβώς πώς έγινε, μα έφυγε από την οικογένεια του Εφήμ Πετρόβιτς μόλις δεκατριών χρονών και πήγε εσωτερικός σ' ένα γυμνάσιο της Μόσχας, σε κάποιον έμπειρο και φημισμένον τότε παιδαγωγό, που ήταν παιδικός φίλος του Εφήμ Πετρόβιτς. Ο ίδιος ο Ιβάν διηγόταν ύστερα πως όλα αυτά έγιναν εξαιτίας της, ας πούμε έτσι, «έφεσης για καλές πράξεις» του Εφήμ Πετρόβιτς που του καρφώθηκε η ιδέα πως ένα παιδί με ιδιοφυΐα πρέπει να το αναθρέψει ένας εξαιρετικός δάσκαλος. Πάντως, ούτε ο εξαιρετικός δάσκαλος ούτε ο Εφήμ Πετρόβιτς ζούσαν πια όταν ο νέος τελείωσε το γυμνάσιο και μπήκε στο πανεπιστήμιο. Επειδή ο Εφήμ Πετρόβιτς τα κανόνισε άσκημα και η είσπραξη των χιλίων ρουβλιών, που κληροδότησε η στρατηγίνα και που με τους τόκους είχαν γίνει δυο χιλιάδες, καθυστέρησε εξαιτίας των αναπότρεπτων γραφειοκρατικών μας διατυπώσεων, ο νέος τα βρήκε πολύ σκούρα, αφού αναγκαζόταν τα δυο πρώτα χρόνια να συντηρεί μονάχος του τον εαυτό του και ταυτόχρονα να σπουδάζει. Πρέπει να παρατηρήσουμε πως αυτός ούτε έκανε καν καμιά απόπειρα να γράψει στον πατέρα του - ίσως από περηφάνια και από περιφρόνηση που ένιωθε γι' αυτόν, ίσως όμως και γιατί η ψυχρή λογική του έλεγε πως από τον μπαμπάκα του δεν είχε να περιμένει καμιά σοβαρή υποστήριξη. Όπως και να 'ναι, ο νέος δεν τα έχασε καθόλου και κατάφερε να βρει δουλειά. Στην αρχή παρέδιδε μαθήματα για είκοσι καπίκια και ύστερα έδινε στις εφημερίδες αρθράκια των δέκα στίχων όπου περιγράφονταν σκηνές του δρόμου, με την υπογραφή «αυτόπτης». Λένε πως αυτά τα αρθράκια ήταν γραμμένα τόσο πρωτότυπα και πικάντικα, που γρήγορα απόκτησαν μεγάλη ζήτηση. Έτσι ο νεαρός μας αποδείχτηκε πιο πρακτικός και πιο έξυπνος απ' όλη την πολυάριθμη μερίδα της σπουδάζουσας νεολαίας μας και των δύο φύλων, που είναι πάντα αδέκαρη και δυστυχισμένη στις πρωτεύουσες και που χάνει συνήθως τον καιρό της στα γραφεία των εφημερίδων και των περιοδικών, μην μπορώντας να βρει τίποτα καλύτερο από την αιώνια επανάληψη της ίδιας παράκλησης για μεταφράσεις από τα γαλλικά ή

για αντίγραφο. Μια και γνωρίστηκε με τους συντάκτες, ο Ιβάν Φιοντόροβιτς διατήρησε τις σχέσεις του μαζί τους, έτσι που στα τελευταία χρόνια των σπουδών του στο πανεπιστήμιο δημοσίευσε κριτικές για βιβλία διαφόρων θεμάτων, και τα γραπτά του αυτά δείχνανε μεγάλο ταλέντο, τόσο που έγινε γνωστός στους φιλολογικούς κύκλους. Εδώ που τα λέμε, μονάχα τον τελευταίο καιρό τα κατάφερε να τον προσέξει ένας ευρύτερος κύκλος αναγνωστών. Τότε τον ξεχώρισαν πολλοί και τον μάθανε. Αυτό ήταν ένα αρκετά περίεργο περιστατικό. Όταν πια τελείωσε το πανεπιστήμιο και ετοιμαζόταν με τις δυο του χιλιάδες να φύγει για το εξωτερικό, ο Ιβάν Φιοντόροβιτς δημοσίευσε ξαφνικά σε μια από τις μεγάλες εφημερίδες ένα παράξενο άρθρο, που το πρόσεξαν ακόμα και αυτοί που δεν ήταν ειδικοί και, το σπουδαιότερο, πάνω σ' ένα θέμα εντελώς άγνωστο γι' αυτόν, θα 'λεγε κανείς, μια και εκείνος είχε βγάλει τη Φυσικομαθηματική Σχολή. Το άρθρο είχε γραφτεί για το ζήτημα που είχε γίνει τότε παντού της ημέρας, για τα εκκλησιαστικά δικαστήρια. Κριτικάροντας μερικές διατυπωμένες πια γνώμες γι' αυτό το ζήτημα, εξέθεσε και αυτός την προσωπική του άποψη. Το σπουδαίο ήταν το ύψος και το εξαιρετικά αναπάντεχο συμπέρασμα. Και όμως, παρ' όλ' αυτά, πολλοί από τους κληρικόφρονες θεώρησαν το συγγραφέα δικό τους. Και ξαφνικά, δίπλα σε αυτούς, όχι μονάχα οι αντικληρικόφρονες μα και αυτοί ακόμα οι αθεϊστές αρχίσανε να χειροκροτούν. Τελικά, μερικοί έξυπνοι άνθρωποι κατάλαβαν πως όλο το άρθρο δεν είναι τίποτ' άλλο από μια θρασύτατη φάρσα και κοροϊδία. Αν σημειώνω τούτο το γεγονός, είναι γιατί αυτό το άρθρο έφτασε με τον καιρό και στο δικό μας περίφημο μοναστήρι που βρισκόταν κοντά στην πολιτεία μας, όπου ενδιαφερόταν ανέκαθεν για το ζήτημα των εκκλησιαστικών δικαστηρίων, που είχε πάρει τότε μεγάλη δημοσιότητα και έκταση. Έφτασε το άρθρο και τους άφησε όλους κυριολεκτικά με ανοιχτό το στόμα. Όταν μάθανε και τ' όνομα του συγγραφέα, ενδιαφέρθηκαν ακόμα περισσότερο μια και είχε γεννηθεί στην πολιτεία μας και ήταν γιος «κείνου, ντε, του Φιόντορ Παύλοβιτς». Και τότε ξαφνικά, εκείνον ακριβώς τον καιρό, μας ήρθε και ο ίδιος ο συγγραφέας.

Γιατί μας ήρθε τότε ο Ιβάν Φιοντόροβιτς; Θυμάμαι που και τότε ακόμα αναρωτιόμουν με κάποια ανησυχία. Εκείνη η άφιξή του, που στάθηκε τόσο αποφασιστική και που είχε τόσες συνέπειες, μου φαινόταν πολύ καιρό ύστερα, σχεδόν πάντα, ακατανόητη. Γενικά, ήταν παράξενο ένας νέος τόσο μορφωμένος, τόσο περήφανος και προσεκτικός όπως φαινόταν, να 'ρθει ξαφνικά σ' ένα τόσο επιλήψιμο σπίτι, σ' έναν πατέρα που τον αγνόησε σ' όλη του τη ζωή, που δεν τον ήξερε και ούτε τον θυμόταν και που δε θα έδινε βέβαια ποτέ και σε καμιά περίπτωση λεφτά, αν του ζητούσε ο γιος του, και που σε όλη του τη ζωή φοβόταν πως οι γιοι του, ο Ιβάν και ο Αλεξί, θα έρχονταν κάποτε και θα του ζηταγαν χρήματα. Και να που ο νέος αρχίζει να ζει στο σπίτι ενός τέτοιου πατέρα, ζει μαζί του έναν μήνα και δεύτερο και ταιριάζουν οι δυο τους τόσο, όσο δεν παίρνει καλύτερα. Το τελευταίο μάλιστα έκανε μεγάλη εντύπωση όχι μονάχα σε μένα μα και σε πολλούς άλλους. Ο Πιότρ Αλεξάντροβιτς Μιούσοβ, που γι' αυτόν μίλησα κιόλας παραπάνω, μακρινός συγγενής του Φιόντορ Παύλοβιτς από την πρώτη του γυναίκα, βρέθηκε να 'ναι και αυτός στα μέρη μας εκείνον τον καιρό, στο κτήμα του κοντά στην πολιτεία· είχε έρθει από το Παρίσι όπου είχε εγκατασταθεί μόνη πια. Θυμάμαι πως αυτός ακριβώς απορούσε περισσότερο απ' όλους. Γνωρίστηκε με τον νέο, που του κίνησε πολύ το ενδιαφέρον και πολλές φορές λογόφερνε με πείσμα μαζί του. «Είναι υπερήφανος», μας έλεγε τότε για εκείνον, «πάντα θα μπορεί να βγάλει λεφτά, και τώρα ακόμα έχει λεφτά για να πάει στο εξωτερικό, τι γυρεύει λοιπόν εδώ πέρα; Όλοι το καταλαβαίνουν πως δεν ήρθε στον πατέρα του για χρήματα, γιατί ό,τι και να γίνει, ο πατέρας του δε θα του δώσει. Δεν του αρέσει ούτε το κρασί ούτε η ακολασία και όμως, παρ' όλ' αυτά, ο γέρος δεν μπορεί να κάνει χωρίς αυτόν, τόσο πολύ ταιριάζανε!» Αυτό ήταν αλήθεια. Ο νέος είχε μάλιστα μια φανερή επιρροή στο γέρο, που άκουγε και τις συμβουλές του ακόμα, αν και ήταν εκείνον τον καιρό εξαιρετικά ιδιότροπος. Και το φέρσιμό του γινόταν πού και πού πιο καθωσπρέπει.

Μονάχα αργότερα μαθεύτηκε πως ο Ιβάν Φιοντόροβιτς ήρθε γιατί κοντά στ' άλλα τον παρακάλεσε και ο μεγαλύτερος αδερφός του, ο Ντιμήτρι Φιοντόροβιτς, να φροντίσει για τις υποθέσεις του. Τα δυο αδέρφια τότε πάνω-κάτω πρωτοϊδωθήκανε και γνωριστήκανε - τότε που μας ήρθε ο Ιβάν Φιοντόροβιτς. Όμως εξαιτίας κάποιου σπουδαίου περιστατικού, που αφορούσε πότε τον Ντιμήτρι Φιοντόροβιτς, είχαν αρχίσει ν' αλληλογραφούν όταν ακόμα ο Ιβάν βρισκότανε στη Μόσχα. Τι λογής υπόθεση ήταν αυτή, ο αναγνώστης θα το μάθει στην κατάλληλη ώρα με λεπτομέρειες. Παρ' όλ' αυτά, και όταν ακόμα έμαθα αυτό το εξαιρετικό περιστατικό, ο Ιβάν Φιοντόροβιτς εξακολουθούσε να μου φαίνεται αινιγματικός και ο ερχομός του στα μέρη μας ανεξήγητος.

Θα προσθέσω ακόμα πως ο Ιβάν Φιοντόροβιτς φερόταν τότε σαν μεσολαβητής και συμφιλιωτής ανάμεσα στον πατέρα και στον μεγαλύτερο αδερφό του, τον Ντιμήτρι Φιοντόροβιτς, που είχε αρχίσει τότε μεγάλο καυγά και έφτασε μάλιστα στο σημείο να κάνει αγωγή στον πατέρα του.

Το ξαναλέω πως τούτη η φαμίλια για πρώτη φορά μαζεύτηκε όλη σ' ένα μέρος και μερικά από τα μέλη της για πρώτη φορά στη ζωή τους ιδωθήκανε. Μονάχα ο μικρότερος γιος, ο Αλεξί Φιοντόροβιτς, ήταν κιόλας ένας χρόνος που ζούσε στα μέρη μας, και έτσι βρέθηκε εκεί πέρα πριν από τ' άλλα αδέρφια. Γι' αυτόν ακριβώς τον Αλεξί μου είναι πιο δύσκολο απ' όλα να μιλήσω σε τούτη την εισαγωγική μου αφήγηση προτού τον παρουσιάσω στο μυθιστόρημα. Μα είναι ανάγκη να γράψω και γι' αυτόν έναν πρόλογο, έστω μόνο και μόνο για να εξηγήσω προκαταβολικά ένα πολύ παράξενο σημείο. Τούτο δηλαδή: Τον μέλλοντα ήρωά μου είμαι αναγκασμένος να τον παρουσιάσω στους αναγνώστες μου από την πρώτη κιόλας σελίδα του μυθιστορήματός μου ντυμένο με το ράσο του δόκιμου μοναχού. Ναι, είχε ζήσει κιόλας τότε έναν χρόνο στο μοναστήρι μας και είχε κανείς την εντύπωση πως ετοιμαζόταν να κλειστεί εκεί μέσα για όλη του τη ζωή.